

وندالیسم و سایر رفتارهای نابهنجار مضر به خدمات و امکانات شهری در شهر مشهد و ارائه راهکارهایی برای کاهش آنها

چکیده

هدف از انجام این پژوهش، بررسی میزان و انواع رفتارهای مخرب به امکانات شهرداری و در کنار آن عوامل موثر بر این نوع رفتارها است. در این پژوهش وندالیسم عبارت است از: «رفتارهایی نابهنجار، که به صورت ارادی و آگاهانه، منجر به تخریب و زیان رساندن به اموال و امکاناتی است که به گونه ای زیر نظر شهرداری است.»

روش این تحقیق پیمایشی است و نوع تحقیق توصیفی - تبیینی است و واحد مشاهده و تحلیل فرد است. جامعه آماری این پژوهش نوجوانان و جوانان سنین بین ۱۵-۳۴ سال ساکن در شهر مشهد در سال ۱۳۸۶ بوده اند. حجم نمونه ۶۰۰ نفر و شیوه نمونه گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای است. ابزار اصلی جمع‌آوری داده‌ها پرسشنامه محقق ساخته می باشد که به صورت مصاحبه‌ای تکمیل شده است.

نتایج تحقیق نشان داد بیشترین رفتار نابهنجار که به میزان زیاد مشاهده شده است راه رفتن روی چمن با ۶۴/۵ درصد می باشد. و ریختن آشغال در پارک و خیابان با ۵۵/۷ درصد در مرتبه بعدی قرار دارد و کمترین رفتار تخریب مجسمه‌ها و تابلوهای پارک‌ها با ۵/۵ درصد بوده است. در تحلیل چند متغیره ۲۲ درصد از تغییرات رفتار نابهنجار بوسیله مجموعه متغیرهای مدل، پیش بینی می گردد که متغیرهای فوق شامل آنومی، احساس اجحاف، احساس ناکامی، احساس عدم تعلق به وسایل عمومی، نیاز به تایید اجتماعی و میزان ارتباط با گروه کجرو می باشد.

بنابراین پیشنهادهای عملی از این قرار است: ۱- در جهت حفظ و نگهداری امکانات و اموال عمومی آموزش داده شود. ۲- باید نگرش شهروندان به اموال عمومی و امکانات شهری در جهت حفظ و نگهداری آنان تغییر پیدا کند یعنی اموال عمومی را متعلق به خود بدانند. ۳- باید شهروندان به نظارت و کنترل رفتارهای نابهنجار و مخرب به اموال عمومی تشویق شوند بدین معنی که تولید نظارت همگانی بشود.

کلمات کلیدی: وندالیسم، شهر، محله، مشهد، همبستگی اجتماعی

مدیریت توسعه و پژوهش

گروه مطالعات برنامه ریزی و توسعه پایدار شهری

کد گزارش: ۹۰-Urb ۲۳
تاریخ گزارش: ۱۳۹۰/۱۱/۰۵

این گزارش برگرفته از پژوهشی است که توسط دکتر غلامرضا صدیق اورعی در سال ۱۳۸۶ به بررسی جامعه شناختی نابهنجاری‌های اجتماعی در حیطه‌ی وظایف شهرداری می‌پردازد. تاکید پژوهش بر رفتارهای وندالیستی است و در این مقاله، رفتارهای نابهنجار معادل وندالیسم استفاده شده است. در این پژوهش وندالیسم اشاره دارد به: رفتارهایی نابهنجار، که به صورت ارادی و آگاهانه منجر به تخریب و زیان رساندن «به اموال و امکاناتی می‌شود که به گونه‌ای زیر نظر شهرداری بوده و یا اینکه شهرداری متولی حفظ و نظارت بر آنهاست». مانند بلیط ندادن، تخریب و پاره کردن صندلی اتوبوس‌ها، شعارنویسی روی صندلی‌ها، درختان، دیوارها، نیمکت‌های پارکها و توالت‌های عمومی، شکستن و لگد مال کردن شاخه‌های درختان و فضای سبز پارکها، تخریب و آسیب رساندن به وسایل و امکانات بهداشتی و ورزشی پارکها و تفریح‌گاهها، ریختن آشغال و شکستن و بردن سطل‌های زباله، نصب تابلو و پرچم با سیم و کابل به درختان، شل کردن پیچ و مهره صندلی‌ها و دستگیره‌های اتوبوس‌ها، چیدن گل‌ها و کندن بوته‌ها و گیاهان کاشته شده در پارک و فضاهای سبز، ایجاد حریق عمدی در پارک‌ها خصوصاً پارک‌های جنگلی، شکستن لامپ‌ها و چراغ‌های داخل پارک‌ها و فضاهای سبز، تخریب شیرهای آب و دستگاههای آب سرد کن داخل پارک‌ها و فضاهای سبز، تخریب مجسمه‌ها و تابلوهای نصب شده در داخل پارک‌ها و فضاهای سبز را می‌توان نام برد.

۲- بیان مساله

یکی از نابهنجاری‌های شایع در محیط شهری کجروی‌هایی است که در حیطه وظایف و خدمات شهرداری صورت می‌گیرد. وندالیسم در زمره آن دسته از انحرافات و بزهکاریهایی است که در جامعه جدید نمود و ظهور یافته است. وندالیسم پدیده اجتماعی جدید است که در جوامع مختلف ظهور و بروز پیدا کرده است.

این ناهنجاریها در محیط شهری و در قلمرو خدمات شهرداری باعث خسارات اجتماعی و اقتصادی فراوانی گردیده است و برای حیات اجتماعی و فردی آثار مخربی در پی دارد و با اصول مسلم نظم اجتماعی در تعارض است. با توجه به آثار سوء فوق‌الذکر افزایش فراگیر نابهنجاری‌ها و جرایم در بین اقشار گوناگون و سنین متفاوت افراد جامعه ما، موجب نگرانی شده است. این مسائل در شهرهای بزرگ کشور حدود و ابعاد وسیع‌تر و پیچیده‌تری پیدا کرده است.

شهر مشهد نیز یکی از کلان‌شهرهای مهاجرپذیر کشور است که با ۸,۶ درصد رشد (در سرشماری ۱۳۶۵) بالاترین میزان رشد جمعیت کشور را دارد. استقرار مهاجران در نقاط گوناگون شهر سبب پیدایش محلات مختلف با خرده

فرهنگهای متفاوت شده است. در این چنین شرایطی پیوستگی فرد با واحدهای اجتماعی اساسی که او را به جامعه پیوند می دهند گسسته می شود و مکانیزم های غیر رسمی کنترل اجتماعی بر آنها نظارت و کنترلی ندارند.

مسأله کم توجهی به حفظ اموال عمومی و تخریب آنها خسارتهای فراوانی را برای جامعه به بار می آورد و باعث می شود که سالانه میلیونها تومان خرج تعمیر و بازسازی اموال عمومی تخریب شده گردد. سرمایه ای که می تواند صرف رشد و توسعه فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی جامعه شود. از سوی دیگر مسأله کم توجهی به حفظ اموال عمومی اگر چه ممکن است ناشی از نارضایتی عمومی در جامعه و فقر فرهنگی باشد، دارای بازخوردهای زیان آوری است که افزایش نارضایتی عمومی را در جامعه به دنبال دارد.

مجموعه شرایط اجتماعی و فرهنگی یادشده سبب شده است که ناهنجاریهای گوناگون در این اقشار مختلف در سنین گوناگون و بین دو جنس در شهر مشهد به نحو نگران کننده ای شیوع پیدا کند و چهره این شهر مقدس را مخدوش نماید. برای تغییر این وضعیت و کاهش میزان و شدت آن، اقدامات آگاهانه گوناگونی باید انجام شود. اولین گام ضروری در این راه، تهیه تصویری روشن و صریح از انواع گوناگون ناهنجاری در شهر مشهد است. به گونه ای که بتوان براساس آن ریشه های ناهنجاری های گوناگون را یافته و راهکارهای عملی برای کاهش آنها پیدا کرد. بر همین اساس سوال آغازین تحقیق را چنین مطرح می کنیم. انواع ناهنجاریهای مضر به خدمات شهرداری و عوامل موثر بر رفتارهای ناهنجار کدامند؟

۳- سوالات تحقیق

این تحقیق، پاسخگوی سؤالات زیر خواهد بود:

- ۱- انواع ناهنجاری های مضر به شهرداری در شهر مشهد کدامند و نسبت هر کدام چقدر است؟
- ۲- کم و کیف انواع ناهنجاری های مورد نظر در بین اقشار و سنین گوناگون و در بین دو جنس، در شهر مشهد چگونه است؟
- ۳- انگیزه افراد از انجام رفتار ناهنجار چیست؟
- ۴- عوامل موثر بر رفتارهای ناهنجار کدامند؟

۴- مبانی نظری

با توجه به پیشینه های تحقیقات جمع آوری شده و مصاحبه های انجام گرفته، نتیجه گرفته می شود زمانی که یک فرد احساس ناکامی و یا اجحاف بکند دست به پرخاشگری و در نتیجه به رفتار وندالیستی می زند. به عنوان مثال اگر

شخصی در حالیکه دارد به ایستگاه اتوبوس نزدیک می شود، اتوبوس حرکت کند ناکام شده است ولی احساس اجحاف نمی کند. ولی اگر پس از نیم ساعت معطلی اتوبوس بیاید و به خاطر شلوغی زیاد و یا مثلاً عصبانیت راننده و یا خرابی اتوبوس و... نتواند سوار شود، احساس اجحاف می کند. خشم و تنفر از وجوه مشترک ناکامی و احساس اجحاف می باشند.

خشم انگیزه ای قوی است و مانند هر انگیزه دیگر، فرد را برای ارضاء آن به تکاپو و می دارد خواه انگیزه مزبور در نتیجه حرمان به وجود آمده باشد و یا بر اثر احساس اجحاف. اما در هر صورت خشم ناشی از هر دو احساس، تا زمانی که مجال بروز یابد، به صورت بالقوه باقی مانده و در فرصت مناسب به صورتهای مختلف خشونت یا تخریب بروز می کند. مفهوم احساس اجحاف با مفهوم عدالت پیوند نزدیکی دارد احساس اجحاف از عدم رعایت قانون و اخلاقیات پذیرفته شده جامعه ناشی می شود و مشکل است که بتوان مرزی بین رفتار مقبول و نامقبول پس از احساس اجحاف تعیین کرد. در اینجاست که فضای سبز و وسایل داخل پارک مورد حمله شخص واقع شده و صندلی اتوبوس به عنوان مقصری اجحافگر تخریب می گردد. خشم ناشی از احساس اجحاف، میل به انتقام جویی و تلافی را در شخص بیدار می کند. خشونت و تخریب از عوارض احساس اجحاف است که به گونه نمودهای رفتاری بروز می کنند که بر اساس نظریه های ناکامی و احساس اجحاف و پرخاشگری فرد معطوف می شود به انجام رفتار وندالیستی. از طرفی باید توجه داشت که پرخاشگری و خشونت می تواند در خدمت عمل دیگری نیز قرار بگیرد. در جامعه ای پیچیده و بی اعتنا به مسائل و مشکلات جامعه، پرخاشگری ممکن است شیوه بارزی برای گروه های اقلیت ستم دیده و محروم در جلب توجه اکثریت ساکت و خاموش باشد. از طرفی همانطور یکه اورنسون متذکر گردیده بی عدالتی، موجد ناکامی، درماندگی و احساس اجحاف است و اغلب منجر به پرخاشگری خشونت آمیز می شود. چنانکه فرد در منطقه محل زندگی خود احساس کمبود فضاهای سبز و پارک بکند و به مناطقی که از این امکانات بهره مند می باشند، برود احتمال اینکه احساس بی عدالتی بکند، هست و چنانچه این احساس، منجر به ناکامی و احساس اجحاف گردد، به صورت رفتارهای وندالیستی و خشن علیه اموال و امکانات عمومی تبدیل می شود.

بر اساس نظریه همنشین افتراقی چنانچه فرد در گروه منحرف نیاز به تایید اجتماعی اش برطرف شود و میزان معاشرت فرد و شدت معاشرت زیاد باشد و سن معاشرت فرد در سنین کمتر باشد، تمایل به رفتار وندالیستی بیشتر می شود و این فرضیات در تحقیقات پیشین تایید شده است.

با توجه به اینکه بیشتر رفتارهای تخریب کننده وندالیستی به استناد مطالعات اکتشافی، تحقیقات و تئوری های مرتبط بیشتر در جمع دوستان یا گروه های دوستی انجام می گیرد. اگر هنجارها و ارزشهای گروه دوستی با ارزشها و

هنجارهای سایر گروه های عضویت، در تقابل باشد و امتیازات و مزایای گروه دوستی بر گروه خانواده یا گروههایی که رعایت هنجارهای عمومی را توصیه می کنند بیشتر باشد فرد دست به رفتارهایی می زند که مورد تایید گروه دوستی است.

به عبارت دیگر، با توجه به موضوع مطالعه ما در این تحقیق، چنانچه تمایل یک گروه دوستی به انجام رفتارهای کجروانه بیشتر باشد و امتیازات و مزایای گروه دوستی از سایر گروه های عضویت، قوی تر و محرک تر باشد، فرد تمایل بیشتری پیدا می کند که دست به این چنین رفتارهایی بزند.

با توجه به نظر هوبر و تحقیقات انجام گرفته در مورد رفتار های وندالیستی چنانچه فرد احساس آنومی (بی هنجاری) بکند انجام رفتار وندالیستی بیشتر می شود. در نگاه دیگر در همین نظریه چنانچه فرد کمبود محبت و احساس ناکامی و سرخوردگی داشته باشد به انتقامجویی روی آورده و به رفتار وندالیستی دست می زند. بر اساس نظریه وندالیسم هوبر در صورت عدم تعلق به وسایل عمومی تمایل به انجام رفتار وندالیستی بیشتر می شود.

۵- روش تحقیق

روش تحقیق حاضر پیمایشی و ابزار تحقیق، پرسشنامه است. مطابق معیارهای طبقه بندی روش های تحقیق در علوم اجتماعی، از حیث دامنه ی مطالعه، پنهانگر، از حیث سطح تحلیل، خرد می باشد و از آن جهت که متعهد و مصمم است که راهکارهایی برای کاهش میزان یک معضل اجتماعی ارائه نماید یک تحقیق متعهدانه کاربردی قلمداد می شود.

جامعه آماری پژوهش حاضر نوجوانان و جوانان ۱۵ تا ۳۴ سال در شهر مشهد می باشد که در سال ۱۳۸۶ ساکن شهر مشهد بودند. حجم نمونه مورد نیاز با نظر کارفرما 600 نفر تعیین شده است و نمونه گیری از کلیه ی مناطق شهرداری صورت گرفته است.

۶- نتایج

۶-۱- میزان مشاهده ی هریک از رفتارهای نابهنجار

جدول زیر توزیع فراوانی انواع رفتارهای مخرب بر حسب میزان مشاهده ی این رفتارها توسط پاسخگویان را نشان میدهد. بیشترین رفتاری که مشاهده شده راه رفتن روی چمن با ۶۴/۵ درصد و به میزان زیاد بوده. ریختن آشغال در پارک و خیابان با ۵۵/۷ درصد در مرتبه ی بعدی قرار دارد و کمترین رفتار مخرب مشاهده شده در سطح شهر، تخریب مجسمه ها و تابلوهای پارکها با ۵/۵ درصد فراوانی، می باشد.

جدول توزیع فراوانی میزان مشاهده‌ی هریک از رفتارهای نابهنجار

اصلا	کم	متوسط	زیاد	
2.80%	15.50%	17.20%	64.50%	راه رفتن روی چمن
3.30%	19.80%	21.20%	55.70%	ریختن آشغال در پارک و خیابان
17.10%	29.10%	16.60%	37.20%	شعارنویسی روی صندلی اتوبوس
27.90%	25.20%	15.10%	31.90%	شعار نویسی روی نیمکت پارک
20.10%	28.20%	20.40%	31.40%	شعار نویسی روی دیوار
15.50%	33.30%	23.70%	27.50%	چیدن گلها
24.90%	32.10%	16.60%	26.40%	تخریب صندلی اتوبوس
34.40%	30.70%	15.40%	19.50%	نصب تابلو با سیم به درختان
14.90%	48.10%	17.70%	19.40%	بلیط ندادن
25.00%	33.30%	22.70%	19.00%	تخریب امکانات ورزشی بهداشتی پارکها
22.90%	44.80%	17.20%	15.10%	شکستن شاخه درختان
29.70%	41.90%	16.30%	12.10%	شعارنویسی روی درخت
40.20%	38.30%	11.20%	10.30%	شکستن سطل زباله
32.30%	41.30%	16.00%	10.30%	کندن بوته پارکها
43.80%	35.60%	10.50%	10.00%	ایجاد حریق عمدی در پارکها
39.30%	38.90%	11.90%	9.90%	شکستن لامپهای نازک پارکها
48.50%	34.30%	9.40%	7.90%	تخریب شیرهای آب پارکها
47.40%	39.40%	6.90%	6.40%	شل کردن پیچهای داخل اتوبوس
52%	33.20%	5.50%		تخریب مجسمه ها و تابلوهای پارکها

۲-۶- رابطه‌ی منطقه محل سکونت و انجام رفتار نابهنجار

در بین اعضا نمونه آماری، بیشترین درصد انجام رفتارهای نابهنجار اجتماعی در منطقه ی ثامن صورت گرفته است (۵۵ درصد از پاسخگویان) و بعد از آن منطقه یازده و منطقه یک هر کدام با ۴/۷۱ درصد به میزان زیاد، این اقدامات را انجام داده اند و کمترین درصد به منطقه ۱۰ با ۲۰/۹ درصد مربوط است. این نتایج قابل تعمیم نیست و تنها در این نمونه، مصداق دارد. یعنی بین دو متغیر منطقه و میزان انجام رفتار نابهنجار، رابطه‌ی معناداری مشاهده نشده است.

۳-۶- رابطه‌ی جنسیت و انجام رفتار نابهنجار

مقایسه انجام رفتارهای نابهنجار در بین زنان و مردان نشان می‌دهد که ۳۷ درصد از مردان به میزان زیاد این گونه رفتارها را انجام می‌دهند و زنان به میزان ۲۶ درصد، چنین اقداماتی را انجام می‌دهند. بر حسب معناداری آزمون یو مان ویتنی، مردان بیش از زنان دست به انجام رفتارهای نابهنجار می‌زنند.

۴-۶- رابطه‌ی وضعیت تاهل و انجام رفتار نابهنجار

مقایسه انجام رفتارهای نابهنجار در بین مجردین و متاهلین نشان می‌دهد که ۴۰ درصد مجردین به میزان زیاد این گونه رفتارها را انجام می‌دهند و این آمار برای متاهلین ۲۲ درصد می‌باشد. نتایج آزمون یو مان ویتنی نشان می‌دهد که مجردین از متاهلین بیشتر دست به انجام رفتارهای نابهنجار می‌زنند.

۵-۶- رابطه‌ی سن و انجام رفتارهای نابهنجار

مقایسه انجام رفتارهای نابهنجار در بین سنین مختلف نشان می‌دهد که ۴۵ درصد کسانی که ۱۸ سال و کمتر داشته‌اند به میزان زیاد مرتکب انجام رفتارهای نابهنجار شده‌اند، درصد کسانی که بین ۱۹ تا ۲۳ سال و ۲۴ تا ۲۷ سال دارند نزدیک به هم می‌باشد و هر کدام ۳۲ درصد این گونه رفتارها را انجام می‌دهند و سنین ۲۸ سال و بالاتر ۱۶ درصد این گونه رفتارها را انجام داده‌اند. نتایج آزمون اسپیرمن نشان می‌دهد که با افزایش سن پاسخگویان انجام این نوع رفتارها کمتر می‌شود و هر چه سن افراد کمتر باشد فراوانی انجام این رفتارهای بیشتر است.

۶-۶- ارزیابی انگیزه‌ی رفتار افراد از انجام رفتارهای نابهنجار

۲۹/۷ درصد از پاسخگویان، دلیل تخریب را عقده‌های درونی افرادی می‌دانند که دست به این گونه رفتارهای - زنند. ۱۷/۷ درصد از پاسخگویان، تفنن و لذت بردن را انگیزه‌ی تخریب‌گرایان ارزیابی کرده‌اند. ۱۲/۲ درصد قدرت نمایی و خود نمایی را دلیل بعدی انجام این گونه رفتارها می‌دانند و ۱/۲ درصد، خالی کردن خود بین دوستان را دلیل انجام رفتارهای نابهنجار و مضر به خدمات شهری می‌دانند.

۷-۶- رابطه‌ی احساس آنومی و انجام رفتار نابهنجار

۳۸/۵ درصد از کسانی که معتقدند بی‌هنجاری کاملاً وجود دارد، به میزان زیاد این رفتارهای وندالیسمی را انجام داده‌اند. نتایج آزمون اسپیرمن نشان می‌دهد که هر چه قدر که افراد بیشتر احساس کنند که در جامعه، آنومی و بی‌هنجاری وجود دارد، خود نیز بیشتر به رفتارهای نابهنجار اقدام می‌کنند.

۸-۶- رابطه‌ی احساس ناکامی و انجام رفتار نابهنجار

۴۹ درصد از کسانی که گفته اند در برخورداری از امکانات شهرداری کاملاً ناکام مانده اند به میزان کم رفتارهای نابهنجار را انجام داده اند، ۳۱ درصد این افراد به میزان زیاد و ۱۷/۹ درصد در حد متوسط مرتکب رفتارهای نابهنجار شده اند. نتایج آزمون اسپیرمن نشان می دهد که بین ناکامی فرد در استفاده از امکانات شهرداری و انجام رفتار نابهنجار همبستگی وجود دارد. یعنی افراد ناکام مانده در استفاده از امکانات شهرداری، به میزان بیشتری رفتارهای نابهنجار انجام می دهند.

۶-۹- رابطه‌ی احساس اجحاف و انجام رفتار نابهنجار

۵۱/۷ درصد کسانی که گفته اند در استفاده از امکانات شهرداری نسبت به آنان کاملاً اجحاف شده است به میزان زیاد رفتار نابهنجار را انجام داده اند و ۲۸ درصد به میزان کم و ۱۷/۳ درصد به میزان متوسط رفتارهای نابهنجار را انجام داده اند. ۴۶ درصد از کسانی که ابراز کرده اند که در استفاده از امکانات شهرداری نسبت به آنان اجحاف شده است به میزان کم رفتارهای نابهنجار را انجام داده اند، ۲۵ درصد به میزان زیاد و ۲۰ درصد به میزان متوسط مرتکب این رفتارهای نابهنجار شده اند.

نتایج آزمون اسپیرمن نشان می دهد که بین اجحاف در استفاده از امکانات شهرداری با انجام رفتارهای نابهنجار رابطه مستقیم وجود دارد. کسانی که احساس اجحاف بیشتری در امکان استفاده از خدمات شهرداری دارند، بیشتر، مرتکب رفتارهای نابهنجار می شوند.

۶-۱۰- رابطه‌ی نیاز به تایید اجتماعی و انجام رفتار نابهنجار

۲۱/۵ درصد از کسانی که گفته اند اصلاً بخاطر مورد تایید قرار گرفتن از طرف دوستان نیست که افراد دست به انجام رفتار نابهنجار می زنند خودشان نیز رفتار نابهنجار را اصلاً انجام نداده اند، در مقابل، در میان کسانی که ابراز کرده اند که کاملاً بخاطر تایید دوستان است که وسایل عمومی را تخریب می کنند، اصلاً پیش نیامده این رفتار را انجام بدهند. این آمار برای کسانی که اصلاً برای تایید دوستان نیست که دست به تخریب می زنند به این صورت است که ۶۶/۷ درصد به میزان کم این گونه رفتارها را انجام داده اند. کسانی که گفته اند کاملاً بخاطر تایید دوستان بوده، خود نیز ۳۱/۲ به میزان کم این رفتار را انجام داده اند.

۷/۶ درصد کسانی که اصلاً جهت تایید دوستان نیست که وسایل عمومی را تخریب می کنند خود در حد متوسط این رفتار را انجام داده اند و برای پاسخگویی که کاملاً معتقدند که اقدامشان برای تایید دوستان بوده ۲۳ درصد می باشند. پاسخگویی که ابراز کرده اند اصلاً بخاطر تایید دوستان نبوده، خودشان ۵ درصد این کار را کرده اند و کسانی که معتقد هستند کاملاً برای تایید دوستان بوده ۴۳ درصد به میزان زیاد دست به تخریب وسایل عمومی می زنند. نتایج

آزمون اسپیرمن نشان می دهد که بین مورد تایید اجتماعی قرار گرفتن با انجام رفتار نابهنجار همبستگی معناداری مشاهده می شود.

۶-۱۱- رابطه‌ی شدت ارتباط با گروه کجرو دوستان و انجام رفتار نابهنجار

۱۰۰ درصد از کسانی که گفته اند میزان و شدت ارتباط با گروه کجرو دوستان خیلی زیاد است خودشان به میزان خیلی زیاد ارتباط با گروه کجرو دوستان دارند و ۱۰۰ درصد کسانی که به میزان زیاد ارتباط با گروه کجرو دوستان دارند خودشان نیز به میزان خیلی زیاد این رفتارهای نابهنجار را انجام می دادند. نتایج آزمون اسپیرمن نشان می دهد که هر چه فرد به میزان بیشتری با گروه کجرو دوستان ارتباط داشته باشد، بیشتر مرتکب رفتارهای نابهنجار می شود.

۶-۱۲- رابطه‌ی احساس تعلق به وسایل عمومی با انجام رفتارهای نابهنجار

۵۶ درصد از کسانی که هیچوقت بخاطر صدمه دیدن اموال عمومی ناراحت نمی شوند به میزان کم مرتکب انجام رفتارهای نابهنجار می شوند و در مقابل ۵۱ درصد کسانی که همیشه به خاطر صدمه دیدن اموال عمومی ناراحت می شوند به میزان کم این رفتارها را انجام می دهند.

نتایج آزمون اسپیرمن نشان می دهد که بین ناراحت شدن از صدمه دیدن اموال عمومی و انجام رفتارهای نابهنجار همبستگی معکوس مشاهده می شود. بدین معنی که هر چه احساس ناراحتی افراد نسبت به صدمه دیدن اموال عمومی بیشتر باشد انجام رفتارهای نابهنجار توسط وی کمتر صورت می گیرد.

نتایج:

بر اساس نتایج مدل رگرسیونی و متغیرهای وارد شده در معادله به طور خلاصه می توان گفت که افراد در شرایط زیر دست به رفتارهای نابهنجار می زنند:

۱- با گروه کجرو، مرتبط و همنشین باشند.

۲- با تأیید اجتماعی دیگران بابت انجام رفتار نابهنجار مواجه شوند. (مثلا بابت بلیط ندادن به راننده‌ی اتوبوس، توسط دوستانشان تشویق شوند یا زرنگ تلقی شوند).

۳- در استفاده از وسایل، امکانات و خدمات شهرداری، احساس ناکامی کرده باشند. (مثلا اینکه شهروندان به دلیل شلوغی یا تاخیر یا بی توجهی راننده‌ی اتوبوس، نتوانند از اتوبوس استفاده کنند).

۴- احساس آنومی بکنند. یعنی احساس کنند که در رابطه با رفتارهایی که مربوط است به استفاده از امکانات و خدمات شهرداری است، بی‌هنجاری و بی‌قاعدگی وجود دارد. (مثلا اینکه راننده‌ها، مسافرین و خانواده‌ی فرد نسبت

به بلیط ندادن کسی به راننده ی اتوبوس، بی تفاوت باشند و فرد احساس کند که کنترل اجتماعی و نظارتی بر این امر صورت نمی گیرد).

۵- در استفاده از امکانات و خدمات شهرداری احساس اجحاف کنند. یعنی احساس کنند که حق آنها در این زمینه ضایع شده است.

۶- به وسایل و امکانات عمومی شهرداری احساس تعلق کمی داشته باشند.

پیشنهادهای اجرایی

براساس نتایج بدست آمده، بیشترین رفتار ناهنجار مشاهده شده در سطح شهر عبارت است از راه رفتن روی چمن و ریختن آشغال در پارکها، فضاهای سبز و خیابانها همچنین توزیع نظرات پاسخگویان از جهت میزان ناهنجار دانستن رفتارهای مخرب نشان می دهد که راه رفتن روی چمن از بقیه رفتارهای ناهنجار دیگر، کمتر دارای قبح می باشد.

لذا با توجه به اهمیت فضای سبز و هزینه هایی که بابت نگهداری و دوام فضای سبز چمن می شود، شایسته است که تبلیغات وسیعی توسط شهرداری، مبنی بر لزوم اهمیت دادن شهروندان به حفظ فضای تمیز و زیبای شهری که به تامین بهداشت و سلامتی سایر شهروندان می انجامد، از طریق پارچه نویسی در سطح پارکها، میداين و خیابانها و یا تبلیغات رسانه ای صورت گیرد. و در این تبلیغات به اهمیت اموال، امکانات و خدمات عمومی پرداخته شود و ناهنجار بودن این گونه رفتارها به شهروندان متذکر شود.

بر اساس نتایج بدست آمده، افراد ساکن در منطقه ی ثامن شهرداری بیش از ساکنین سایر مناطق اظهار کرده اند که رفتارهای ناهنجار را انجام داده اند.

توزیع نظرات پاسخگویان بر حسب گذاشتن آشغال بدون نایلون نشان می دهد که بیشتر از نیمی از پاسخگویان مشاهده کرده اند که شهروندان زودتر از زمان مشخص شده زباله هایشان را بیرون از منزل قرار می دهند و تقریباً به همین میزان نیز دیرتر از موقع برای این کار اقدام می کنند. اصلاح این امر با تبلیغ در صدا و سیما و ساخت برنامه های تبلیغاتی در این زمینه به سفارش شهرداری مشهد و یا پخش زیرنویس در تلویزیون مبنی بر فرا رسیدن زمان بیرون قرار دادن زباله هایمیسر خواهد شد.

نتایج نشان می دهد که انجام رفتارهای ناهنجار (رفتارهای مضر به خدمات شهری) در سطح شهر تقریباً زیاد است. بدین معنی که یک سوم پاسخگویان به میزان زیاد مرتکب انجام رفتارهای ناهنجار شده اند. این آمار نشان دهنده ی اهمیت ندادن شهروندان به حفظ اموال عمومی و امکانات شهری می باشد. لذا ضروری است که شهرداری با همکاری

نهادهایی مانند صدا و سیما و آموزش و پرورش در جهت فرهنگ سازی در زمینه‌ی استفاده درست از امکانات عمومی و تفهیم اهمیت حفظ این فضاها و امکانات و روشن کردن نابهنجار بودن رفتارهای وندالیستی تلاش نماید.

نتایج نشان می‌دهد که مردان بیش از زنان رفتارهای نابهنجار را انجام می‌دهند. لذا اصلاح رفتارهای مردان بیش از زنان باید مورد توجه قرار گیرد. از سوی دیگر سن تقریباً نیمی از کسانی که رفتارهای نابهنجار را انجام داده‌اند هجده سال و کمتر است. یعنی در بین نوجوانان انجام این گونه رفتارها معمول تر است. لذا با توجه به اینکه نوجوانان پر انرژی و فعال هستند، ضروری است که امکانات و شرایطی جهت تخلیه انرژی آنها و پر کردن اوقات فراغت شان با تاسیس مکانهای ورزشی یا برگزاری مسابقات محلات صورت گیرد.

بر اساس نتایج، تقریباً یک سوم از پاسخگویان اظهار داشته‌اند که انگیزه اصلی در تخریب امکانات عمومی، در درجه اول خالی کردن عقده‌های درونی می‌باشد و پس از آن تفنن و لذت بردن است. از این جهت تدارک امکانات و تفریحات سالم و شرایطی جهت تخلیه انرژی نوجوانان می‌تواند از میزان اینگونه رفتارها بکاهد.

بررسی عوامل انجام رفتارهای نابهنجار به تفکیک رفتارها نشان می‌دهد که در مساله تخریب صندلی اتوبوس ها و شعار نویسی روی صندلی اتوبوس ها نیاز به تذکر راننده و مسافرین و خانواده ها می باشد.

در مورد شعار نویسی روی درختان، روی دیوارها، روی نیمکت ها و توالت های پارکها، شکستن شاخه های درختان و فضای سبز، راه رفتن روی چمن، آسیب رساندن به وسایل و امکانات بهداشتی، ورزشی پارکها و تفریح گاهها، ریختن آشغال در پارکها و فضاهای سبز و حاشیه خیابانها، شکستن و بردن سطل زباله، نصب تابلو و پرچم به درختان، شل کردن پیچ و مهره صندلی های اتوبوس، چیدن گل ها، کندن بوته‌ها و گیاهان فضای سبز، ایجاد حریق عمدی در پارکها، شکستن لامپ ها و چراغ های پارکها تخریب شیرهای آب در پارکها و تخریب مجسمه ها و تابلوهای پارکها تذکر داده نمی شود و اگر هم داده شده خیلی کم می باشد و این تذکر چه از طرف ماموران پارکها و فضای سبز و مردم و خانواده ها باید صورت بگیرد.

شاخص کل آنومی در برخورد با رفتارهای نابهنجار نشان می‌دهد که بیش از یک سوم پاسخگویانی که خود رفتارهای نابهنجار را به میزان زیاد مرتکب شده‌اند معتقدند که در رابطه با این رفتارها کاملاً بی‌هنجاری وجود دارد. نتایج آزمون همبستگی نیز نشان می‌دهد که هر چه در رابطه با این امکانات و فضاهای عمومی بی‌قاعدگی بیشتر باشد، انجام رفتارهای نابهنجار بیشتر خواهد بود. لذا تذکر دادن ماموران شهرداری (راننده‌های اتوبوس و ماموران پارکها) می‌تواند در کاهش انجام رفتارهای نابهنجار میسر باشد.

در بحث ناکامی فرد در استفاده از امکانات و فضاهای خدماتی شهری نتایج نشان می دهد کسانی که به این فضاها آسیب رسانده‌اند، کسانی بوده‌اند که در استفاده از فضای سبز چمن ناکام مانده اند. بنابراین بهتر است در این فضاها، مکانهایی برای استراحت و استفاده‌ی مراجعین از فضای سبز ایجاد شود.

نتایج میزان ناکامی شهروندان در رسیدن به اتوبوس شهرداری به دلیل عجله راننده این تدبیر را ایجاب می کند که شهرداری در این باب به رانندگان تذکرات و آموزش‌هایی را بدهد. زیرا عجله کردن راننده، ناراحتی شهروندان و در نتیجه آسیب رساندن به وسایل عمومی را بدنبال دارد.

با توجه به اینکه نتایج نشان می دهد که کسانی که به دلیل شلوغی اتوبوس از استفاده از اتوبوس ناکام مانده‌اند، رفتارهای وندالیستی بیشتری علیه این وسیله نقلیه نشان می دهند، ضروری است که سازمان اتوبوسرانی با افزایش اتوبوس‌ها و تنظیم برنامه‌ی مشخصی برای زمان توقف و رفت و برگشت اتوبوس‌ها و کنترل آن با قرار دادن مسئولین خط، سرویس دهی بیشتری به شهروندان بکند تا از میزان ناکامی و رفتارهای وندالیستی افراد نیز کاسته شود.

نمره شاخص کل ناکامی نیز نشان می دهد تقریباً یک سوم پاسخگویانی که در استفاده از امکانات شهرداری ناکام مانده اند به میزان زیاد مرتکب انجام رفتارهای نابهنجار شده اند.

در بحث اجحاف در استفاده از امکانات شهرداری مانند فضای سبز چمن و درختان و امکانات لامپ‌ها و چراغ‌های فضای سبز پارکها و استفاده از اتوبوس، پاسخگویان احساس اجحاف کرده اند و تقریباً یک سوم پاسخگویانی که خود به میزان زیاد رفتارهای نابهنجار را انجام داده اند، کسانی بوده‌اند که در استفاده از امکانات شهری احساس ظلم و اجحاف کرده اند. احساس اجحاف به این معنا که شهروندان احساس کرده‌اند که برای بعضی‌ها استفاده از امکانات شهری راحت تر بوده و تفاوتی در امکان استفاده شهروندان از این امکانات وجود دارد. لذا شهرداری لازم است که با نظارت بر کار کارکنان خود (ماموران فضای سبز و پارکها، رانندگان اتوبوس) در استفاده مساوی شهروندان از امکانات شهرداری تلاش نماید.

نتایج نشان داد که هر چه فرد در مقابل تخریب اموال عمومی احساس ناراحتی بیشتری بکند خود نیز کمتر دست به رفتارهای مخرب می زند بنابراین شهرداری و سازمانهای مربوطه می توانند با ایجاد فرهنگ اهمیت دادن شهروندان به اموال عمومی و آموزش این نکته که چنانچه زیان یا تخریبی متوجه اموال عمومی بشود اولین کسانی که ضرر خواهند کرد خود شهروندان به عنوان استفاده کنندگان از این امکانات می باشند، احساس تعلق این امکانات به خود را

در بین شهروندان افزایش دهند. هر چه تشویق در نگهداری و در نتیجه احساس تعلق به این امکانات در بین شهروندان بیشتر باشد، رفتارهای وندالیستی کمتر خواهد بود.

پیشنهاد می شود شهرداری مشهد در رادیو یا تلویزیون مثل بقیه سازمانها در هر هفته برنامه ای با این عنوان که حافظ اموال خود باشیم در جهت معرفی و اهمیت حفظ اموال عمومی توضیح دهد و نسبت به معرفی فواید و اهمیت این امکانات و آثار منفی تخریب آن اقدام نماید.

نتایج نشان داد که کسانی که رفتارهای نابهنجار را مرتکب می شوند، و دست به تخریب اموال عمومی می زنند، توسط دوستانشان تشویق می شوند. یعنی افرادی که دست به تخریب اموال عمومی می زنند زمانی که در جمع دوستان یا گروه دوستان قرار می گیرند دست به انجام رفتارهای مخرب می زنند زیرا از طرف آنان مورد تشویق قرار می گیرند. از طرف دیگر، نیمی از کسانی که به میزان زیاد این رفتارها را انجام داده اند زیر ۱۸ سال سن داشته اند یعنی در گروه سنی نوجوانان هستند.

نمره شاخص کل تایید اجتماعی نشان می دهد که تقریباً نیمی از پاسخگویان معتقدند که انجام رفتارهای نابهنجار بخاطر تایید دوستانشان بوده و خود به میزان زیاد این رفتارها را انجام داده اند و این حاکی از تاثیر زیاد گروه دوستان بر رفتارهای نابهنجار است. بنابراین به نظر می رسد که شاید در بین این خرده گروه ها این گونه رفتارها اصلاً رفتار نابهنجار و قبیح، و شایسته‌ی اعتراض تلقی نمی شود.

در بررسی شاخص معاشرت فرد با دوستان مشاهده می شود که تمام کسانی که به میزان زیاد این رفتارها را انجام داده اند ارتباط بیشتری با گروه دوستان کجرو داشته اند. میزان همبستگی متغیر میزان معاشرت با دوستان کجرو تقریباً با تمام رفتارهای نابهنجار معنادار بوده است و این به این دلیل است که در این نوع گروه های دوستی که معاشرت با آنها منجر به رفتارهای مخرب می شود نوع رفتارهای وندالیستی اساساً نابهنجار قلمداد نمی شود و این گونه رفتارها را قبیح و زشت نمی دانند. لذا بهتر است شهرداری به کمک نهادهای فرهنگی مثل آموزش و پرورش و صدا و سیما به آموزش و تفهیم نوجوانان در زمینه‌ی نابهنجار بودن این رفتارها و زیانی که شهروندان از انجام این رفتارها می بینند و اهمیت نگهداری این امکانات برای شهروندان پردازد تا یک نوع تغییر نگرش در رابطه با استفاده و حفظ اموال عمومی بوجود آید. نکته‌ی مهم این است که این آموزش‌ها از سنین پایین تر برای افراد در نظر گرفته شود تا برای افراد درونی شود که وندالیسم، رفتاری نابهنجار است و نباید ترغیب، تشویق و بی تفاوتی شهروندان را نسبت به این اقدامات در پی داشته باشد.

پیشنهاد می‌شود که شهرداری مشهد به عنوان متولی امکانات، فضاهای عمومی و خدماتی نسبت به بیان اهمیت این امکانات و هزینه‌هایی که بابت نگهداری و حفظ این امکانات و فضاها می‌شود با توجه به شواهد اقدام نماید. مثلاً در سنین دبستان که مهمترین زمان یادگیری و جامعه‌پذیری می‌باشد و بیشترین اثر و تثبیت یادگیری در این دوران است با کمک آموزش و پرورش دانش‌آموزان را با اتوبوسی که متعلق به شهرداری است آنان را ببرند و به عینه نشان دهند که یک اتوبوسی که تخریب شده چه مشکلاتی در استفاده آن وجود دارد یا در فضای پارک به دانش‌آموزان نشان دهند که شکستن یک درخت چه مضراتی دارد و وجود فضای سبز برای شهر چه فوایدی دارد. به شیوه‌های دیگر چون استفاده از بیلبوردها در پارکها و تابلوهای تلویزیونی در داخل اتوبوس‌ها می‌توان به مردم یاد آور شد که اهمیت این امکانات به چه میزان است.

منابع و مأخذ:

- صدیق اورعی، غلامرضا و بابایی، غلامرضا، بررسی جامعه‌شناختی ناهنجاری‌های اجتماعی در حیطه وظایف شهرداری وندالیسم و سایر رفتارهای ناهنجار مضر به خدمات و امکانات شهری) در شهر مشهد و ارائه راهکارهایی برای کاهش آنها، ۱۳۸۶